

Politiek speelt zich af in en tussen mensen. Over ‘tussenheid’ als wenkend perspectief

Prof. dr. Eric Lancksweerd, hoofddocent UHasselt

De Vlaamse Vereniging voor Dorpsbelangen stelde een inspirerend en evenwichtig memorandum op. Het brengt de uitdagingen waarmee dorpsbewoners zich geconfronteerd zien goed in beeld en reikt tal van concrete ideeën aan voor het aanpakken ervan. Enkele onderling samenhangende krachtlijnen springen in het oog: samenwerking tussen verschillende actoren, een dorpenbeleid dat zijn grondslag vindt in maximale inspraak, medewerking en co-creatie, en het concept ‘tussenheid’ als inspirerend idee. Op dat laatste ga ik hieronder wat nader in.

Het begrip ‘tussenheid’ doet mij spontaan denken aan de inzichten van een van de meest scherpzinnige filosofen van de vorige eeuw: *Hannah Arendt*. Voor haar draait politiek niet rond heersen of regeren. Zij ziet de polis, de politieke gemeenschap, als een politieke ruimte waarbinnen burgers met elkaar spreken en op die manier de wereld leren bekijken vanuit verschillende standpunten. Zij ontwikkelen een eigen zienswijze dankzij de uitwisseling van opinies met medeburgers. Alle opinies zijn van belang en brengen ons in zekere zin dicht bij de waarheid. Anders gezegd: politiek speelt zich af *tussen* vrije burgers die op voet van gelijkheid, vanuit een pluraliteit aan invalshoeken, met elkaar spreken en handelen. Op die manier kunnen zij iets nieuws in de wereld zetten. Arendt opteert voor een ander machtsconcept. Macht dient men niet uitsluitend te begrijpen in de zin van de ander iets opleggen, tot iets dwingen. Macht is iets wat groeit tussen mensen wanneer zij gemeenschappelijk handelen en zij verdwijnt wanneer mensen weer uit elkaar gaan. Het is de macht om samen iets nieuws te creëren.

Het komt erop aan om de inzichten van Hannah Arendt te vertalen naar de wereld van vandaag. Dat kunnen we, om drie redenen: (1) politiek speelt zich thans af in een veelheid aan polissen; (2) we beschikken over heel wat nieuwe inzichten om op een samenwerkende manier aan politiek te doen; (3) er ontstonden tal van praktische methodes om het inter-esse, de (denkbeeldige) ruimte die zich tussen politieke spelers bevindt, creatief aan te wenden. Op die drie topics ga ik hieronder nader in.

Politiek in de zin van het opbouwen en beheren van een politieke gemeenschap, vindt in het huidige tijdsgewricht niet langer uitsluitend plaats in de bekende, geïnstitutionaliseerde organen van de representatieve democratie, zoals parlementen, regeringen, gemeenteraden en colleges van burgemeester en schepenen. *Door de opkomst van de participatieve en de deliberatieve democratie speelt politiek zich ook af in relatief kleine, tijdelijke politieke gemeenschappen*. Maatschappelijke spelers, zoals burgers, bedrijven en organisaties, gaan met elkaar in gesprek over tal van zeer uiteenlopende beleidskwesties, zoals het opmaken van een ruimtelijk uitvoeringsplan of de aanpak van armoede in de gemeente. Of maatschappelijke spelers gaan samen met politici en andere beleidsmakers, zoals ambtenaren, in interactie. Zij doen aan politiek, omdat zij tot aanbevelingen,

voorstellen en ideeën komen over allerlei politieke items, ook al ligt de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid bij de organen van de representatieve democratie. Maar het punt is dat politiek dus op veel plaatsen en op veel manieren wordt bedreven, in uiteenlopende en erg wisselende, tijdelijke samenwerkingsverbanden van allerhande politieke actoren die zowel tot de particuliere sector als tot de overheid behoren. Een dorpsraad kan men beschouwen als een kleine polis waar dorpsbewoners, eventueel samen met lokale politici, ambtenaren en experts, oplossingen zoeken voor problemen waarmee het dorp te maken heeft. Al die kleine, erg gediversifieerde polissen, bieden telkens de mogelijkheid om de ‘tussenheid’ te laten ontstaan.

Politieke spelers met uiteenlopende achtergronden werken binnen dergelijke polissen samen om concrete uitdagingen het hoofd te bieden. *Thans beschikken we over heel wat inzichten om die samenwerking te optimaliseren.* De onderhandelingstheorie leert ons dat het er niet zozeer op aankomt om zich vast te bijten in het eigen standpunt, maar ook te kijken naar de werkelijke belangen die ten grondslag liggen aan dat standpunt. Zij benadrukt ook dat het welslagen van onderhandelingen niet alleen afhangt van datgene waar het inhoudelijk om gaat, maar ook om het goed houden van de onderlinge relatie en communicatie. Verder is er voortschrijdend inzicht op het vlak van co-intelligentie. Deze laat zich niet reduceren tot een optelsom van individuele intelligenties, maar zij zit vooral in interactie daartussen. Zij hangt niet zozeer af van wie deel uitmaakt van een groep, maar meer van hoe men tot beslissingen komt: via methodes die actoren met elkaar verbinden en hun capaciteiten versterken. Om collectieve intelligentie optimaal aan te boren dient men de diversiteit in de groepssamenstelling te vergroten, niet alleen wat betreft het uiterlijk van mensen (man, vrouw, wit, zwart, ...), maar ook wat betreft hun denkwijze.

En zo kom ik bij het derde topic: *de methodes*. Door de opkomst van bemiddeling en daarop geïnspireerde werkwijzen, en door het herontdekken van zeer oude gesprekstechnieken, zoals cirkeldialogen (1), slagen we er steeds beter in om mensen op een constructieve, creatieve manier te laten samenwerken. Allerhande facilitators, gespreksbegeleiders, spelen hierbij een cruciale rol. Wat zich ‘tussen’ politieke actoren bevindt, de ‘tussenruimte’ zo men wil, kan op die manier een vruchtbare vlakte worden, een bron van creativiteit en vernieuwing. Het is net uit het spanningsveld tussen verschillen, bijvoorbeeld verschillende opinies en bekommernissen, dat er iets nieuws kan ontstaan. Het overstijgen van tegenstellingen, in de zin van het op een hoger niveau integreren van verschillende opinies en bekommernissen, opent mogelijkheden om nieuwe werkelijkheden te scheppen. Dat getuigt van een holistische kijk op politiek: ieders inbreng is waardevol, zinvol en zelfs onmisbaar. *De ‘tussenruimte’ is door en door relationeel. Nieuwe vormen van politiek bedrijven zijn door en door relationeel.* Om die relatie vruchtbaar aan te wenden dienen burgers en politici elkaar tijdens het samenwerkingsproces als gelijken te beschouwen. Op dominantie gebaseerde machtsrelaties werken dan contraproductief. Na het samenwerkingsproces komt het dan aan de organen van de representatieve democratie toe om de uiteindelijke, voor iedereen bindende beslissingen te nemen.

Dat alles klinkt voor sommigen misschien mooi, maar gemakkelijk is het niet. Om van de ‘tussenruimte’ een vruchtbare vlakte te maken, een veld van energie, dienen politieke spelers elkaar met veel openheid, empathie en zin voor rechtvaardigheid te behandelen. Het vraagt veel menselijke kwaliteiten om dat te doen. In mijn boek *“Sterk burgerschap. Burgerschapskwaliteiten als voedingsbodem voor een bloeiende democratie”* (uitgegeven bij Gompel&Svacina) zet ik uiteen dat een gezonde democratie ook steunt op datgene wat zich *in* mensen bevindt. Hoe zij zijn als mens – hun houding en ingesteldheid – conditioneert immers hoe zij zich in de concrete werkelijkheid gedragen. *Een levende, vibrerende ‘tussenheid’ hangt in de eerste plaats af van de innerlijke kwaliteiten van diegenen die haar bevolken: burgers en politici.* Die kwaliteiten vormen de grondslag voor kwaliteitsvolle relaties, voor een ‘tussenheid’ van waaruit de politieke werkelijkheid kan veranderen. Vandaar dat in het memorandum van de Vlaamse Vereniging voor Dorpsbelangen zeer terecht wordt benadrukt dat participatie ook een *ingesteldheid* is.

Om kort te gaan: we kunnen de ‘tussenheid’ zien als een veld van creatieve mogelijkheden. Om dat potentieel optimaal aan te wenden is het van belang dat politieke spelers, met name burgers en politici, het potentieel in zichzelf, hun menselijke kwaliteiten, gaan ontdekken, aanwenden en zelfs versterken. Dat komt meteen ten goede aan de kwaliteit van hun onderlinge relaties. De essentie van het politiek gebeuren is immers relationeel. Het politiek handelen speelt zich in wezen af tussen mensen, in het inter-esse, de tussenheid.

(1) Je vindt [hier](#) meer info over ‘Cirkeldialogen’ maar ook op pagina 176 tot 177 van mijn boek ‘Sterk burgerschap’.